

ANALIZA COMPARATIVĂ PRIVIND FINANȚAREA STUDIILOR ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ ȘI REPUBLICA MOLDOVA DIN PERSPECTIVA ÎMBUNĂTĂȚIRII CALITĂȚII VIEȚII

HINCU¹ Rodica,
CONENCOV² Olga

Abstract. Starting from the fact that nowadays, in all countries of the world, the higher education financing calls for the search of "innovative methods", as well as due to out-dated financing mechanisms for investment in domestic higher education, there appeared to be a need to revise the public and private financing system of education and their connection to contemporary realities, which demonstrates **the actuality** of the research theme. **The purpose of the research** consists in a comparative analysis of the higher education financing system in the European Union and the Republic of Moldova and to identify good financing practices that would contribute to the development of educational human capital and to improve the quality of life. In order to achieve this goal, the following **research methods** were used: the analytical method, through which the essence of the researched processes was reached; the descriptive method used to describe the funding methods of studies in higher education; the method of quantitative and qualitative analysis, which was applied to the analysis and interpretation of the indicators; the benchmarking method applied for comparing expenditures for education in the Republic of Moldova with those in OECD countries, priority countries of the European Union, etc.

As a result of the analysis of the research situation, the authors **summarize** that massive and efficiently managed investments in educational human capital are important for economies that tend to be competitive and, at the same time, to ensure a better quality of life. The authors consider it is necessary to improve the mechanism of public studies financing in the domestic higher education. Along with the countries aspiring to a deeper integration into the European Union, the Republic of Moldova must rally its education systems to the European standards in the field. It should implement new financing methods, including an important place for funding based on academic performance and results, as well as innovation-oriented funding, and the government to become an active investor in education, promoting various financial instruments for financial and fiscal support of higher education, including grants, repayable loans and other financial-fiscal benefits.

Keywords: academic performance, European standards, human capital, new financing methods, quality of life

Jel Clasification: H 52, I 22, I 131

1. INTRODUCERE

Provocările, cu care se confruntă învățământul superior (ÎS) din Republica Moldova (RM), sunt similare celor din statele Uniunii Europene (UE), ceea ce determină necesitatea de a colabora în vederea identificării soluțiilor optime. În acest sens, se cuvine de menționat că, conform Planului național de acțiuni pentru implementarea *Acordului de Asociere "Republica Moldova – Uniunea Europeană în perioada 2017–2019"*, părțile cooperează pentru a promova învățarea pe tot parcursul vieții și pentru a încuraja cooperarea și transparența la toate nivelurile educației și formării, *cu un accent deosebit pe învățământul superior*. Or, necesitatea dezvoltării subiectului dat rezidă și din prioritățile de politici sectoriale pe termen mediu, compartimentul Educație: consolidarea instituțională și perfecționarea modelelor de finanțare a învățământului, stipulate în Hotărârea Guvernului nr. 851 din 20.08.2018 cu privire la aprobarea Cadrului bugetar pe termen mediu (2019-2021).

2. Aprecieri privind starea actuală a învățământului superior autohton

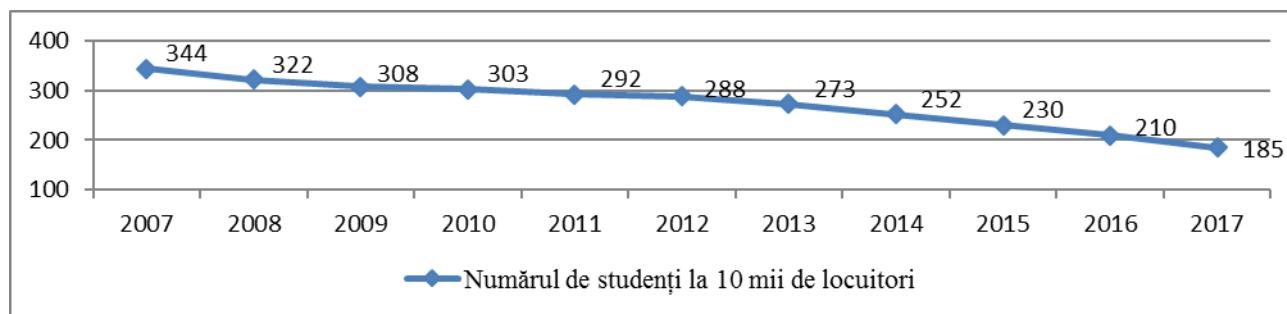
O nouă treaptă în dezvoltarea învățământului superior autohton a fost atinsă în anul 2005, când Republica Moldova a devenit parte a Spațiului European al Învățământului Superior. Ultimul reprezintă un spațiu virtual, creat de către statele participante la Procesul de la Bologna. Un nivel

¹ HINCU Rodica, prof.univ., dr. habilitat, ASEM, Chișinău, Bănulescu-Bodoni, 59, e-mail: hincu@ase.md

² CONENCOV Olga, doctorandă, ASEM, Chișinău, Bănulescu-Bodoni, 59, e-mail: olgaconencov@yahoo.com

calitativ nou, în procesul de dezvoltare a ÎS autohton, este marcat prin aprobarea Codului Educației al Republicii Moldova, care a intrat în vigoare în anul 2014, substituind, pe fundalul cerințelor actuale ale sistemului educațional, Legea Învățământului, adoptată în 1995. Cu toate acestea, în Republica Moldova se atestă un trend descendent al efectivului de studenți (figura 1).

Figura 1. Evoluția studenților Instituțiilor de învățământ superior la 10 mii de locuitori în RM

Sursa: elaborată de autori în baza datelor BNS al RM

Astfel, în anul de studii 2017/18, la 10 mii locuitori, în medie, le revin 185 de studenți din instituțiile de ÎS, comparativ cu 210 de studenți, în 2016/17, sau cu 230, în 2015/16 [1]. De menționat că această tendință descendentă în ce privește numărul de studenți este, în mare parte, rezultatul proceselor demografice negative, exodul de ”creiere”, oferte generoase de burse de studii acordate de diferite state (România, Federația Rusă, Mexic, Ungaria etc.), dar și în, cea mai mare parte, din cauza posibilităților limitate de a finanța studiile atât din partea potențialilor candidați la studii, cât și din partea statului, partenerilor și angajatorilor. Conform datelor BNS al Republicii Moldova, în a.u. 2017/18, funcționau 29 de instituții de ÎS, dintre care 19 - instituții de stat și 10 - nestatale. În condițiile reducerii continue a numărului de studenți, autorii conchid că sistemul universitar autohton este supradimensionat ca număr de instituții, ceea ce exercită un impact negativ asupra finanțării acestuia. În consecință, putem preziona necesitatea optimizării cheltuielilor publice și redirectionarea acestora spre formarea unui CUE calitativ și competitiv pe piața muncii. Este cert faptul că doar instituțiile, care au un grad sporit de autonomie, vor fi în măsură să-și îndeplinească multiplele misiuni, răspunzând, astfel, provocărilor curente într-un mediu competitiv, complex și globalizat. Nevoia de o mai mare autonomie a fost subliniată în mai multe declarații politice ale Asociației Universităților Europene. Declarația de la Lisabona stabilește patru dimensiuni de bază ale autonomiei, care intercorelează între ele: academică; financiară; organizațională; a resurselor umane. Autonomia financiară ține de capacitatea universităților de a atrage venituri din surse suplimentare de finanțare. Autonomia resurselor umane, în special libertatea de a recruta personal și de a stabili nivelul salariului, s-a dovedit a avea o legătură pozitivă cu nivelul de diversificare a veniturilor. În consecință, prin reducerea riscurilor asociate cu supradependența față de un anumit finanțator, o structură de venituri diversificate ar putea contribui la sporirea ulterioară a autonomiei instituționale.

3. Metode de finanțare a învățământului superior aplicate în practica europeană

3.1. Metode de bază în finanțarea educației

În comunitatea europeană, persistă trei metode de finanțare a educației și anume: 1) alocarea resurselor pe baza unei „formule de finanțare”; 2) „aprobarea bugetară”, adică prezentarea unui buget elaborat de instituțiile de învățământ pentru a fi aprobat de autoritatea direct responsabilă cu finanțarea; 3) „determinarea discreționară a resurselor”, care se aplică în cazurile în care autoritatea responsabilă cu finanțarea are libertate completă în determinarea volumului de resurse pe care le alocă, estimând, de la caz la caz, necesarul de resurse. În ceea ce privește învățământul superior, în

practica europeană, se atestă următoarele metode de finanțare: *finanțarea de bază, finanțarea bazată pe rezultatele și performanța academică, finanțarea orientată spre inovare*. În ultimii ani, tot mai mult, se profilează o tendință de schimbare a metodelor și, respectiv, a mecanismelor de finanțare a ÎS. În prezent, multe țări ale UE au introdus subvenții globale și formule de calcul al sumelor acordate, precum și măsuri pentru corelarea cuantumului finanțării publice cu performanța instituției. În unele țări ale UE, indicatorii de performanță, luați în considerare la stabilirea cuantumului fondurilor alocate, se axează, în special, pe rezultatele studenților, gradul de angajabilitate al absolvenților, mobilitatea studenților, internaționalizarea studiilor etc.

3.2. Finanțarea bazată pe rezultate sau performanță

Există două tipuri de finanțări bazate pe rezultate sau performanță: finanțarea prin care *se acordă stimulente* pentru rezultatele bune sau finanțarea prin care *se penalizează* rezultatele joase. Utilizarea finanțării bazate pe performanță poate genera și efecte secundare nedorite. De exemplu, în cazul în care instituțiile sunt recompensate pentru rezultatele bune, acest fapt ar putea determina creșterea calității în instituțiile care funcționează deja la un nivel calitativ ridicat, în timp ce instituțiile aflate în medii defavorizate pot considera că este mai dificil să atingă nivelul de calitate solicitat. Prin urmare, tipul criteriilor de ieșire necesită a fi analizat cu atenție atunci când urmează să se introducă finanțarea bazată pe performanță. În acest context, menționăm că instituțiile de ÎS din *Danemarca* obțin resursele publice pentru finanțare (30-50%) în funcție de rata de absolvire a studenților, prin urmare, *finanțarea instituțională este orientată spre ieșiri*. Finanțarea studiilor se realizează prin *sistemul taximetru*, care face conexiunea dintre fondurile directe și numărul de studenți activi. Taximetrul (tariful plătit pentru fiecare examen promovat) are trei componente: costurile de educație și echipamente, costurile comune și costurile pentru formare practică. Principiul de bază este *”Banii urmează activitățile”*. Costul pregătirii unui student se determină conform metodologiei Full Costing, luând în considerare atât costurile directe, cât și indirecte. În *Scoția*, alocările pentru ÎS se efectuează anual, sub formă de finanțare globală, de către Consiliul scoțian de finanțare. Costurile se calculează conform *metodologiei TRAC* (Transparent Approach to Costing).

4. Practica națională de finanțare a studiilor și posibilități de aplicare a bunelor practici internaționale

4.1. Practica națională de finanțare publică a studiilor în învățământul superior

Deși universitățile din Republica Moldova au obținut o mai mare autonomie, respectiv posibilitatea de diversificare a surselor de venit, finanțarea publică rămâne o prioritate principală pentru a garanta accesul echitabil, dezvoltarea durabilă a instituțiilor de ÎS, formarea CUE în corespundere cu cerințele pieței muncii și în perspectiva îmbunătățirii calității vieții. În Republica Moldova, în prezent, este stabilită, în vederea trecerii la un nou model de finanțare, o perioadă de tranziție de 6 ani financiari (2013-2018) [6], în care repartizarea alocațiilor financiare se realizează conform normelor în vigoare. Astfel, baza de calcul a mijloacelor prevăzute în Legea bugetului de stat pentru serviciile educaționale oferite de Instituții (inclusiv cele din ÎS) în vederea realizării Planului de pregătire a cadrelor de specialitate, o *constituie volumul alocațiilor aprobate în anul precedent*, ajustat la implicațiile financiare, în conformitate cu politicile aprobate în CBTM din anul precedent și la alți factori ce influențează volumul cheltuielilor, comanda de stat și la cheltuielile pentru măsuri de politici noi. Necesitatea îmbunătățirii finanțării studiilor în învățământul superior autohton survine din mai multe motive: 1) mecanisme de finanțare depășite; 2) subfinanțarea perpetuă a învățământului superior; 3) recente schimbări apărute în economia mondială, unde tehnologia a devenit factorul decisiv ce influențează creșterea economică, iar cunoștințele, abilitățile și competențele constituie elementele esențiale pentru utilizarea acesteia etc. În prezent, forța de muncă calificată este esențială pentru dezvoltare, iar competitivitatea națiunilor depinde de calitatea și disponibilitatea sa. Pornind de la faptul că, în Republica Moldova, și în continuare *statul suportă*

finanțarea unui student competitiv la fel ca și pe aceea a unuia neperformant, precum și din motivele mai sus-menționate, a apărut necesitatea *perfecționării mecanismului de finanțare publică* a studiilor în învățământul superior autohton. Este important ca noul model de finanțare să contribuie la depășirea problemelor ce țin de actuala subfinanțare a învățământului superior din Republica Moldova. Este clar că nivelul actual de finanțare, atât public, cât și privat, pentru învățământul superior din Republica Moldova, nu este suficient. Sporirea cheltuielilor publice pentru învățământul superior trebuie să fie argumentată, pornind de la valoarea adăugată rezultată sau obiectivele politice promovate. O mai mare transparență în ceea ce privește finanțarea învățământului superior orientată spre îmbunătățirea calității studiilor, ar impulsiona și dorința diferitelor părți interesate de a finanța investițiile în dezvoltarea capitalului uman educațional. În ultimii ani, a fost inițiată procedura de aplicare a indicatorilor de performanță în vederea finanțării învățământului superior autohton. În acest context, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova a elaborat metodologia de finanțare a învățământului superior public. Metodologia respectivă urmează a fi pilotată pe parcursul anului 2019. Astfel, alocarea mijloacelor financiare va avea la bază 3 componente: 1) finanțarea de bază, 2) finanțarea bazată pe performanță și 3) fondul de rezervă [9].

În *Lituania*, fondurile publice sunt alocate în baza subvenției globale, destinată acoperirii cheltuielilor ce țin de activitățile didactice și operaționale curente. Cheltuielile de studii sunt acoperite de către stat doar pentru acei studenți care au reușit să beneficieze de *vouchere*, echivalente unei anumite perioade de timp sau unui număr de puncte ECTS. Repartizarea surselor financiare pentru studii are loc după principiul *”Banii urmează studentul”*. În opinia autorilor, calcularea costului unitar per student, aplicată în Lituania, ce prevede luarea în considerare a costurilor ce țin de stimularea studenților, poate fi menționată drept corespunzătoare obiectivelor europene, cum ar fi stimularea necesității de obținere a studiilor superioare calitative, și poate fi preluată ca o bună practică pentru Republica Moldova.

4.2. *Perfecționarea structurii finanțării publice prin aplicarea indicatorului ”grad de angajabilitate”*

Multe state, cum ar fi, spre exemplu, *Portugalia, Italia, Cehia, Polonia*, de asemenea, au dezvoltat sisteme de finanțare a instituțiilor de învățământ superior în baza *indicatorilor de performanță*. Unul din indicatori se referă la *gradul de angajabilitate*, informațiile despre acesta fiind făcute public, constituind un criteriu relevant cu impact major asupra finanțării instituțiilor de ÎS. Bugetul pe care instituțiile de ÎS îl primesc direct de la stat, de exemplu, în Republica Cehă, este compus din câteva componente (tabelul 1).

Tabelul 1. Structura finanțării publice a învățământului superior în Republica Cehă

Structura finanțării publice pe componente	
începând cu anul 2009	începând cu anul 2012
91% din bugetul acordat - cost per student; 9% din bugetul acordat - finanțare bazată pe <i>performanță</i> , inclusiv:	80% din bugetul acordat - cost per student; 20% din bugetul acordat - finanțare bazată pe <i>performanță</i> , inclusiv:
50% - în funcție de rezultatele cercetării-dezvoltării; 15% - în funcție de veniturile generate de instituția de învățământ superior; 10% - în funcție de numărul de profesori, conferențieri; 25% - în funcție de mobilitatea studenților.	39% - în funcție de performanțele obținute în activități de cercetare; 34% - în funcție de calitatea studiilor și gradul de angajabilitate al absolvenților; 27% - în funcție de mobilitatea studenților și internaționalizarea studiilor.

Sursa: elaborat de autori în baza sursei [7, p. 8-9]

Astfel, conform datelor prezentate în tabelul 1, *finanțarea bazată pe performanță* a constituit, în anul 2009, doar 9% din bugetul total destinat ÎS. Mecanismul a fost perfecționat, introducându-se

indicatori mai cuprinzători, astfel că, din 2012, finanțarea bazată pe performanță constituia 20% din bugetul acordat. Important este de menționat că, dacă în 2009 indicatorul *grad de angajabilitate* nu constituia indicator al metodologiei de calcul, din 2012, tocmai 34% din bugetul bazat pe performanță sunt prevăzute pentru calitatea studiilor și gradul de angajabilitate al absolvenților.

Menționăm că *discrepanța dintre oferta sistemului educațional și cererea pentru forță de muncă* se menține semnificativă. În clasamentul Forumului Economic Mondial 2017-2018, RM a acumulat 3,9 puncte din 7 sau locul 94 din 137 state analizate pentru indicatorul „Eficiența pieței muncii” [5], înregistrând un trend descendent pe parcursul mai multor ani consecutiv. În plus, ponderea populației ocupate cu calificări superioare celor necesare la locul de muncă a fost în scădere în ultimii ani, în timp ce ponderea persoanelor ocupate cu calificări inferioare celor necesare la locul de muncă a fost în creștere. Acest fapt denotă atât deficiențele sistemului educațional, cât și distorsiunile pieței muncii, care este incapabilă să atragă și să rețină capitalul uman educațional. Conform indicatorilor Forumului Economic Mondial pentru anul 2017, „Capacitatea de a reține oamenii talentați în țară”/”Capacitatea de a atrage oamenii talentați în țară”, Republica Moldova înregistrează scoruri de doar 1,9/1,8 din 7 sau locurile 133/134 din 137 de state incluse în clasament, depășind doar Serbia, Bosnia și Hertzegovina, Haiti și Venezuela. Situația economico-politică din RM adâncește problema și în continuare. Migrația populației din Republica Moldova, din ultimele trei decenii, a rezultat într-un fenomen semnificativ de exod și irosire de creiere, respectiv, exodul de capital uman educațional autohton.

4.3. Analiza cheltuielilor pentru educație, inclusiv pentru învățământul superior, în unele state europene comparativ cu Republica Moldova

În contextul tematicii analizate în articolul dat, se impune analiza comparativă a unor indicatori-cheie privind *finanțarea publică* a educației în unele state ale UE și Republica Moldova: ponderea cheltuielilor pentru educație/învățământ superior în PIB și ponderea cheltuielilor pentru educație/învățământ superior în total cheltuieli guvernamentale (tabelul 2).

Tabelul 2. Analiza cheltuielilor pentru educație, inclusiv pentru învățământul superior, în unele state europene comparativ cu Republica Moldova, anul 2016

Indicatori	UE28	Suedia	Belgia	Finlanda	Polonia	Letonia	România	RM
Cheltuieli pentru educație în PIB, % inclusiv:	4,7	6,6	6,4	6,1	5,0	5,2	3,7	6,3
pentru învățământul superior, %	0,7	1,1	0,9	1,8	1,2	0,8	1,0	0,5
Cheltuieli pentru educație în total cheltuieli publice, %, incl.:	10,2	13,4	12,0	10,8	12,1	15,1	10,8	17,5
pentru învățământul superior, %	1,5	2,2	1,7	3,3	3,0	2,5	2,9	1,4

Sursa: elaborat de autori în baza surselor [8,11]

Datele din tabelul 2 reflectă că în 2016, cheltuielile pentru educație în UE-28 constituiau 4,7% din PIB și, respectiv, 10,2% din totalul cheltuielilor publice. Cele mai ridicate ponderi ale cheltuielilor publice pentru educație în PIB se atestă în Suedia (6,6%), Belgia (6,4%) și Finlanda (6,1%). Cea mai scăzută pondere, dintre statele analizate în articol, se atestă în România (3,7%). În ce privește învățământului superior, Finlanda și Polonia înregistrează cele mai mari ponderi în PIB: 1,8% și, respectiv, 1,2%, iar în total cheltuieli publice - 3,3% și, respectiv 3%. În comparație cu statele UE analizate, în Republica Moldova, deși cheltuielile pentru educație, ca pondere în PIB sau în total cheltuieli publice, sunt relativ înalte, învățământului superior îi revin doar 0,5% și, respectiv, 1,4%, niveluri care atestă o problemă de subfinanțare a sectorului respective. Menționăm

că în Cadrul de acțiuni Educația 2030 [12] sunt stabilite anumite valori ca "puncte de referință cruciale" pentru indicatorii-cheie privind *finanțarea publică* a educației autohtone și anume: alocarea a *cel puțin 4-6% din PIB* educației și/sau alocarea a *cel puțin 15-20% din total cheltuieli publice*.

5. Modalități de susținere ale beneficiarilor în vederea finanțării studiilor drept unul din cele mai dezbătute subiecte de politică publică în domeniul educației

5.1. Instrumente de susținere a finanțării studiilor, oferite de guvernele statelor europene

Ca urmare a studierii practicilor europene, autorii conchid că guvernele statelor europene oferă studenților posibilități extinse de finanțare a studiilor prin oferirea *granturilor* (Finlanda, Portugalia, Franța etc.), *împrumuturilor rambursabile* (Germania, Suedia, Ungaria, Norvegia etc.), *avantajelor financiare* și/sau *beneficiilor fiscale* (Estonia, Irlanda, Grecia, Italia, Letonia, Malta, Slovenia etc.). Drept dovadă că țările UE sunt preocupate de acordarea diferitelor *facilități de ordin financiar-fiscal* studenților din învățământul superior, unele chiar practicând concomitent un *set de stimulente*, sunt prezentate datele din tabelul 3.

Tabelul 3. Taxe de studii și facilități acordate studenților/părinților, cazul Belgiei și Germaniei, anul universitar 2016-2017

Regiunea	Mărimea taxei de studii anuale	Facilități financiare		
		Granturi oferite	Împrumuturi acordate	Beneficii fiscale/ financiare
Belgia (comunitatea franceză)	Maximum 836 euro	394-4821 euro (familiilor cu venituri joase)	Se acordă familiilor cu 3 copii, rambursarea se face peste 6 luni de la absolvire; rata dobânzii - 4%	92,09 – 254,4 euro/lună pentru persoane până la 25 ani; Scutire de impozit, inclusiv pentru studenți: 1510 euro pentru un copil; 3880 euro – pentru al doilea copil; 8700 euro – pentru al treilea copil; 14060 euro – pentru al patrulea copil; +5370 pentru fiecare copil următor
Belgia (comunitatea germană)	Taxă unică - 450 euro	Bazate pe necesități 362-2469 euro	Pentru ciclul I – 1000 euro; pentru ciclul II - 1500 euro, rambursarea se face 3 ani de la absolvire; rata dobânzii 0-3%	
Belgia (comunitatea flamandă)	Taxă combinată (230 euro + taxă flexibilă în funcție de credite) 1 credit – 11 euro	Bazate pe necesități 256-3966 euro	Nu se acordă	
Germania	În jur de 500 euro pentru un semestru	Bazate pe performanțe 300-1035 euro/lună	Maximum 7200 euro Rambursarea: după 4 ani după absolvire	190 euro – pentru un copil; 196 euro – pentru al doilea; 221 euro – pentru fiecare următor; sau o relaxare fiscală de 3624 euro pe an pentru un copil, pentru un părinte până la vârsta de 25 ani

Sursa: elaborat de autori în baza sursei [10]

Remarcăm că, în *Republica Moldova*, încă nu se utilizează activ toate *instrumentele financiare* examinate mai sus, cel mai des făcându-se apel la *granturi* (sub formă de burse de studii) și la *facilități fiscale* (scutiri la impozitare).

Pornind de la cele expuse, menționăm că guvernele sunt investitori majori în educație și, din punct de vedere bugetar, sunt preocupate de *recuperarea investițiilor*, în special, în perioade de constrângeri fiscale. Este dovedit faptul că persoanele cu niveluri mai avansate de studii generează *venituri mai mari*, plătesc *impozite și contribuții sociale mai mari* și, în plus, solicită mai puține *transferuri sociale*. Considerăm, drept urmare, că guvernul trebuie să fie investitor major în educație, date fiind ulterioarele efecte pozitive pentru bugetul statului și calitatea vieții. De rînd cu expunerea respectivei convingeri, menționăm că dezbaterile privind viitorul finanțării

învățământului superior se află în centrul discuțiilor privind politica la nivel național și european: ar trebui majorate taxele de școlarizare pentru a sprijini eforturile sectorului educației superioare din Europa de a-și consolida calitatea și de a-și menține poziția atractivă în comparație cu SUA și țările emergente? În majoritatea țărilor europene, finanțarea publică a fost considerată drept abordare tradițională a finanțării învățământului superior. Presiunile de reformare a mecanismului de finanțare existent printr-o partajare distinctă a sarcinii între contribuabili și studenți sunt în creștere datorită evoluției pieței învățământului superior, modificărilor structurii economice, evoluțiilor demografice și creșterii concurenței pentru fondurile publice în cadrul activităților de servicii publice existente. În acest sens, sunt căutate metode alternative de finanțare a învățământului superior.

5.2. Mecanisme adecvate de finanțare, orientate spre echitatea și accesul la educație

Finanțarea studiilor superioare (cu referință la modul de achitare a taxelor de studii), încadrează economiile avansate în patru grupe [4]:

- în primul grup (aici se încadrează majoritatea țărilor europene continentale: *Germania, Belgia, Franța, Austria, Spania* etc.), studentul achită taxe de studii joase, în condițiile în care și ajutorul public financiar, deși persistă, este nesemnificativ;
- în al doilea grup de țări (Europa nordică: *Suedia, Danemarca, Finlanda, Norvegia*), studenții nu achită taxe de studii, primind un sprijin public substanțial;
- al treilea grup, care cuprinde SUA și alte țări anglo-saxone (*Marea Britanie, Australia, Noua Zeelandă*), se caracterizează prin combinarea taxelor de studii mari concomitent cu un sprijin public generos (cel puțin, sub formă de credite pentru studenți);
- în cel de-al patrulea grup (*Japonia, Coreea de Sud, Chile și alte țări din America Latină și Asia*), studenții plătesc taxe ridicate de școlarizare, fără a beneficia de un sprijin financiar public.

Unul dintre elementele de atracție globală a universităților din UE rezidă în taxele de școlarizare relativ mai mici în comparație cu universitățile americane. Chiar dacă încetinirea creșterii economice a determinat multe țări din UE să reducă investițiile în educație și să caute modalități eficiente de utilizare a resurselor financiare disponibile, în opinia autorilor, finanțarea rămâne încă destul de înaltă, de comun cu un sistem funcțional de subvenții, împrumuturi și burse menite să atenueze impactul taxelor de școlarizare mari asupra bugetelor de familie.

Costul învățământului superior și modalitățile de susținere ale studenților în vederea finanțării studiilor se numără printre cele mai dezbătute subiecte de politică publică în domeniul educației, mai ales în perioade de criză economică. Găsirea unui echilibru corect între acordarea de sprijin suficient pentru instituții prin taxe de studii și menținerea accesului și a echității reprezintă o provocare. Taxele mai mari de școlarizare majorează resursele financiare disponibile pentru instituțiile de învățământ și sprijină eforturile acestora în menținerea și dezvoltarea unor programe de calitate. Pe de altă parte, în opinia autorului tezei, taxele de studii pot restricționa accesul la educație pentru studenții cu venituri mici, în special, în absența unor scheme publice de susținere. Consiliul Europei a subliniat că, deși este esențial să se aleagă *mecanisme adecvate de finanțare*, pe principii de eficiență, acestea ar trebui să meargă în paralel cu preocupările privind *echitatea și accesul la educație*, care implicit conduc la creșterea speranței de a atinge niveluri înalte ale calității vieții. Cu toate acestea, este foarte dificil să se compare cu precizie datele disponibile la nivelul UE, deoarece realitățile naționale sunt complexe și multidimensionale.

6. Analiza dependenței dintre cheltuielile pentru învățământul superior și Indicele Competitivității Globale pentru unele state europene

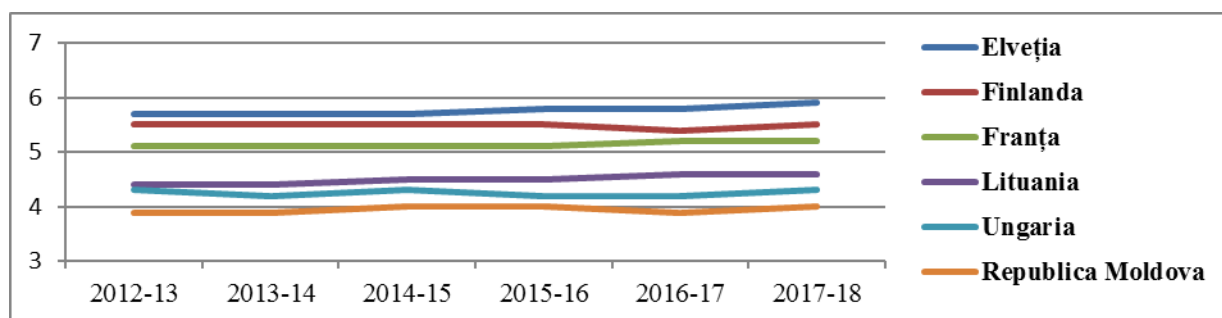
6.1. Trinomul ”an gajabilitatea în câmpul muncii-calitatea vieții-competitivitatea”

În conformitate cu tematica cercetării, un interes aparte îl prezintă legătura dintre calitatea studiilor, angajabilitatea în câmpul muncii, calitatea vieții și competitivitatea, întrunite în Indicele

competitivității globale (ICG). O condiție prealabilă pentru sporirea *calității vieții* o constituie creșterea economică, măsurată prin PIB, care oferă resursele necesare pentru îmbunătățirea sănătății, educației și securității. Progresul economic, centrat pe om, are drept scop creșterea durabilă și echitabilă a bunăstării populației unei țări. În consecință, este important ca țările să monitorizeze îndeaproape factorii care determină competitivitatea, ținând cont de obiectivele societale mai largi și de compromisurile conexe. *Indicele Competitivității Globale* urmărește performanța a aproape 140 de țări pe 12 piloni ai competitivității. Evoluția indicelui pentru unele țări europene este reflectată în figura 2 Conform datelor reflectate în figură, *Elveția* și-a păstrat poziția de leader pentru mai mulți ani consecutiv (locul 1 din 137 de state). Economia sa are un nivel ridicat de flexibilitate, piața muncii fiind clasată în categoria celor mai performante la nivel global. *Finlanda* ocupă locul 10 în clasament, fapt datorat scorurilor ridicate pentru sănătatea publică și învățământul primar, precum și pentru o performanță înaltă în învățământul superior care se află pe locul doi, cedând doar statului Singapore. Analiza experienței Finlandei privind pregătirea generației mai tinere pentru provocările celei de-a patra revoluții industriale, prin abordări noi de predare, a fost deosebit de importantă în asigurarea unui statut de țară cu o competitivitate sporită.

În același timp, nivelurile ridicate ale investițiilor în capitalul uman sunt completate de un mediu sofisticat de inovare (locul 4 în lume). *Republica Moldova* a obținut 4 puncte, pe o scară de la 1 la 7, fiind plasată pe locul 89 în clasamentul pentru anul 2017, în creștere cu 11 poziții față de 2016.

Figura 2. Evoluția Indicelui Competitivității Globale pentru unele state europene

Sursa: elaborată de autori în baza sursei [5]

Deși se înregistrează o dinamică pozitivă, Republica Moldova, deopotrivă cu 35 de state (în majoritate, slab dezvoltate) a intrat în categoria statelor cu cel mai jos nivel de dezvoltare economică, cu o competitivitate bazată pe utilizarea intensivă a factorilor, fiind foarte sensibile la crizele mondiale și la schimbarea cursurilor valutare. În consecință, statele respective, în opinia autorilor, se caracterizează și printr-o calitate scăzută a vieții.

6.2. Interdependența dintre calitatea învățământului superior și eficiența pieței muncii

Datele comparabile ale unor subindici (pentru statele menționate în figura 1), care intră în componența Indicelui Competitivității Globale, și care sunt de o importanță evidentă, în contextul tematicii analizate în articolul dat - *rata de înrolare în învățământul superior, calitatea învățământului superior și eficiența pieței muncii* - sunt generalizate și reflectate în tabelul 5, în corelație cu cheltuielile pentru învățământul superior în PIB și în total cheltuieli publice.

Datele din tabelul 5 reflectă o interdependență accentuată între calitatea ÎS și eficiența pieței muncii, reprezentative fiind *Elveția* și *Finlanda*. Or, pozițiile competitive ale acestor două state, în ce privește calitatea ÎS, pot fi argumentate și de cheltuielile relativ înalte destinate sectorului respectiv, astfel, în 2016, ponderea finanțării publice a ÎS în PIB, pentru Elveția, a constituit 1,3%, pentru Finlanda – 1,8% [11].

Eficiența pieței muncii reprezintă pilonul 7 din clasamentul internațional al competitivității și include flexibilitatea (cooperarea, în relațiile de muncă, ale angajatorilor și angajaților; flexibilitatea determinării salariilor; practici de angajare și concediere; reductanța costurilor; efectele impozitelor asupra motivației de a munci) și *eficiența utilizării resurselor umane* (plată și productivitate, încredere în managementul profesional, capacitatea țării de a reține/atrage oamenii talentați; rata de ocupare a *forței de muncă* în rândul femeilor).

Tablul 5. Interdependența dintre cheltuielile pentru învățământ superior și unii subindici ai Indicelui Competitivității Globale pentru unele state europene

Țara	Cheltuieli pentru ÎS		Rata de înrolare în ÎS		Calitatea ÎS		Eficiența pieței muncii	
	în PIB, %	în total cheltuieli publice, %	%	Poziția/13 7	Scorul	Poziția/13 7	Scorul	Poziția/13 7
Elveția	1,3	3,8	57,7	47	6,2	1	5,9	1
Finlanda	1,8	3,3	87,3	8	5,8	3	4,8	23
Lituania	0,8	2,5	16,9	101	4,0	53	4,6	36
Franța	0,6	1,1	64,4	38	4,3	40	4,3	56
Ungaria	0,8	1,9	50,9	55	2,9	111	4,2	71
R.Moldova	0,5	1,4	41,2	69	3,2	95	3,9	94

Sursa: elaborat de autori în baza surselor [11, 5]

Republica Moldova înregistrează rezultate scăzute pe toate cele trei poziții, comparativ cu statele analizate, în special, ce ține de calitatea ÎS și eficiența pieței muncii. ”Or, pentru a fi competitivă, o economie trebuie să se bazeze pe o *populație educată calitativ*, infrastructură informațională dezvoltată, un sistem inovativ eficient și un sistem economic și instituțional, care să susțină această abordare” [2, p. 14].

7. CONCLUZII

1. Modul de finanțare a studiilor în învățământul superior autohton, în perspectiva îmbunătățirii calității vieții, trebuie să respecte anumite criterii, precum:

- finanțarea studiilor în învățământul superior trebuie să fie orientată spre subiect, spre student, purtător de CUE, și nu spre obiect, spre instituția de învățământ;
- finanțarea studiilor în învățământul superior trebuie să fie echitabilă, să nu inducă discriminarea financiară, culturală, politică, etnică etc;
- finanțarea studiilor în învățământul superior trebuie să rezulte din furnizarea actului educațional, în sensul că instituția de învățământ superior poate exercita responsabilitățile educaționale mai bine decât statul, fiind capabilă să asigure diversitatea ofertei educaționale;
- învățământul superior nu poate să-și crească continuu costurile, sistemul de finanțare urmând să contribuie la monitorizarea strictă a acestora, impunându-se, pe termen mediu, o mai mare responsabilizare în gestionarea fondurilor.

2. În ultimii ani, conform experiențelor testate în țările UE, se utilizează finanțările bazate pe rezultate și performanță academică, prin care se acordă stimulente pentru rezultatele bune sau se penalizează rezultatele neperformante. În baza respectivelor constatări, conchidem că, în Republica Moldova, se impune reformarea mecanismului de finanțare existent, prin aplicarea indicatorilor de performanță, care să completeze formula de determinare a fondurilor alocate instituției. În contextul tendințelor actuale cu privire la asimilarea capitalului uman educațional autohton și la minimizarea pierderilor financiare ale statului, drept indicator de performanță ar trebui să fie utilizat indicatorul grad de angajabilitate după absolvirea studiilor în instituția de ÎS.

3. Printre interesele majore ale guvernelor statelor europene privind finanțarea studiilor în învățământul superior, se atestă acordarea studenților și părinților a suportului financiar sub formă

de *granturi, împrumuturi la rate scăzute ale dobânzii, facilități fiscale și avantaje financiare*. Aceste măsuri de susținere financiară permit guvernelor să crească participarea la învățământul superior, în particular, în rândul celor cu venituri mici și, astfel, fiind respectate drepturile ce vizează accesul și egalitatea, în special, în contextul îmbunătățirii calității vieții tuturor păturilor sociale. Dintre instrumentele financiare menționate, în Republica Moldova, *facilităților fiscale* le corespunde o uzanță mai mare, dar și acestea se referă doar la scutiri pentru persoane întreținute și constituie valori incomensurabil de mici, față de costurile reale. Urmare a celor identificate, conchidem că Guvernul Republicii Moldova trebuie să facă uz de bunele practici internaționale prin aplicarea suportului financiar menționat anterior.

BIBLIOGRAFIE:

1. Activitatea instituțiilor de învățământ superior în anul de studii 2017/18. <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5849&parent=0> (vizitat - 03.01.2018).
2. Belostecinic Gr., Economia cunoașterii ca sursă de creștere economică sustenabilă. În: Analele ASEM. Chișinău: ASEM, 2011, ed. a 9-a, p. 6-20. ISBN 978-9975-75-567-2.
3. Cotelnic A. Rolul universităților în edificarea societății cunoașterii. În: Analele Academiei de Studii Economice din Moldova. Chișinău: ASEM, 2012, vol. 10, p. 6-12.
4. Garritzmann J. The political economy of Higher Education Finance. 2016, p.78. ISBN 978-3-319-29913-6.
5. Global Competitiveness Ranking. <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-index-2017-2018/competitiveness-rankings/> (vizitat 02.05.18).
6. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la modul de funcționare a instituțiilor de învățământ superior de stat în condiții de autonomie financiară. Nr. 983 din 22.12.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 25.12.2012, nr. 270-272 (cu modificările ulterioare).
7. Koucký J. Reforms of higher education funding in the Czech Republic. 2012. www.eua.be/Libraries/funding-forum/EUA_Koucky_article_web.pdf?sfvrsn=0 (vizitat 14.01.2017).
8. Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova: Site-ul Oficial. <http://mf.gov.md/ro/buget/transparența-bugetară/bugetul-pentru-cetățeni> (vizitat 09.04.2018).
9. Metodologia de finanțare a învățământului superior public. <http://www.particip.gov.md/proiectview.php?l=ro&idd=5271> (vizitat 07.07.2018).
10. National Student Fee and Support Systems in European Higher Education 2016/17. Eurydice Facts and Figures. Luxembourg, 2016. https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/images/5/58/EN_Fees_and_support_2016_17.pdf (vizitat 22.11.2016).
11. Total general government expenditure on education, 2016. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/images/6/64/Total_general_government_expenditure_on_education%2C_2016_%28%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure%29.png (vizitat 13.04.18).
12. The Education 2030 Incheon Declaration and Framework for Action (FFA) "Towards inclusive and equitable quality education and lifelong learning for all". 2015. http://www.unesco.org/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/ED/ED/pdf/FFA_Complet_Web-ENG.pdf (vizitat 13.06.17).